

Nr 9.

Ankom till riksdagens kansli den 16 maj 1917 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts nådiga proposition angående krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst jämte en i ärendet väckt motion.

I en till riksdagen den 16 april 1917 avlåten proposition, nr 330, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

a) för beredande under år 1917 av krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst å extra stat för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa såsom förslagsanslag ett belopp av 700,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel under år 1917 låta utbetala vad som för ändamålet erfordras; samt

b) godkänna följande allmänna grunder för krigstidshjälpens utgående:

§ 1.

Krigstidshjälp tillkommer, med nedan angivna undantag och begränsningar, sådana behövande änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst, som vid ingången av år 1917 ägt åtnjuta pension eller därmed jämförligt understöd av statsmedel eller från någon av staten understödd anstalt för pensionering av dylika befattningshavares änkor och barn, från Lunds universitets änke- och pupillkas-a eller från vaktbetjäningens vid Uppsala universitet pensionsinrättning för änkor och barn.

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 11 saml. 1 avd. 9 häft. (Nr 9) 1

§ 2.

Krigstidshjälpen utgår
 till pensionsberättigad änka med 100 kronor, dock att hjälpen och pensionsförmånerna icke må tillhopa överstiga 600 kronor för år räknat;
 till pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn med 100 kronor till änkan och med 50 kronor för vart pensionsberättigat barn, dock att hjälpen jämte pensionsförmånerna icke må tillhopa för änka och barn överstiga 900 kronor för år räknat;
 till pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder med 50 kronor, dock att hjälpen och pensionsförmånerna icke må tillhopa överstiga för ett barn 300 kronor, för två syskon 600 kronor och för tre eller flere syskon 900 kronor, allt för år räknat; samt
 till annan pensionär med 50 kronor, dock att hjälpen och pensionsförmånerna tillhopa icke må överstiga 300 kronor för år räknat.

§ 3.

Om till krigstidshjälp av nu ifrågavarande slag berättigad änka eller barn under år 1917 avlidit, inträder stärbhuset i den avlidnas rätt till dylik hjälp.

§ 4.

Den, som åtnjuter full försörjning av den allmänna fattigvården, må icke komma i åtnjutande av ifrågavarande krigstidshjälp.

§ 5.

Krigstidshjälpen utbetalas på en gång i den ordning, som av Kungl. Maj:t bestämmes.

Denna proposition har hänvisats till första särskilda utskottet för förberedande behandling.

I ärendet har inom andra kammaren av herr *Widlund* väckts en motion, nr 475, däri yrkats,
 »att riksdagen måtte besluta om utanordnande av krigstidshjälp på sätt under a) i kungl. propositionen 330 av 16 april i år anges till belopp som enligt vederbörlig uträkning kan bliva erforderligt; samt att propositionens punkt b) § 2 måtte erhålla följande lydelse:

Krigstidshjälpen utgår

till pensionsberättigad änka med 150 kronor, dock att hjälpen och pensionsförmånerna icke må tillhopa överstiga 650 kronor för år räknat;

till pensionsberättigad änka med pensionsberättigade barn med 150 kronor till änkan och med 75 kronor för varje pensionsberättigat barn, dock att hjälpen jämte pensionsförmånerna icke må tillhopa för änka och barn överstiga 1,000 kronor för år räknat;

till pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder med 75 kronor, dock att hjälpen och pensionsförmånerna icke må tillhopa överstiga för ett barn 350 kronor, för två syskon 700 kronor och för tre eller flera syskon 1,000 kronor, allt för år räknat; samt

till annan pensionär 100 kronor, dock att hjälpen och pensionsförmånerna tillhopa icke må överstiga 400 kronor för år räknat;

§§ 1, 3, 4 och 5 i likhet med vad i propositionen föreslagits.»

Beträffande motiveringen för detta yrkande tillåter sig utskottet hänvisa till motionen.

Genom nådigt beslut den 20 oktober 1916 anbefalldes Kungl. Maj:t statskontoret att, efter vederbörande pensionskassors hörande, verkställa utredning, huruvida och i vad mån en lämplig pensionsförhöjning kunde beredas sådana statstjänares änkor, vilka uppbyrä låga pensioner och styrkte sig vara i behövande omständigheter.

I anledning härav avlät statskontoret skrivelser i ämnet till styrelserna för de kassor, vilka ombesörja pensionering av statstjänares änkor, nämligen civilstatens änke- och pupillkassa, arméns pensionskassa, flottans pensionskassa, lotsverkets enskilda pensionskassa, telegrafverkets pensionsanstalter, statens järnvägars änke- och pupillkassa, tullstatens enskilda pensionsinrättning, universitetets i Uppsala pensionsinrättning för tjänstemäns änkor och barn, pensionsinrättningen för änkor och barn efter tjänstemän vid Lunds universitet, lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa samt tjänstemännens vid Strömsholms stuteri samt deras änkors och barns pensionsfond.

I dessa skrivelser meddelade statskontoret, att sedan i en vid 1916 års riksdag väckt motion (nr 91, andra kammaren) föreslagits beviljande av medel att användas till understöd åt behövande folkskollärarynkor med pension understigande 300 kronor, riksdagens bankoutskott i häröver avgivet utlåtande (nr 53) framhållit, att någon åtgärd i sådant syfte icke syntes böra vidtagas utan en föregående fullständig utredning, i vad mån en förhöjning kunde anses vara av behovet påkallad, varvid även syntes böra undersökas, huruvida icke jämväl åt vissa andra

grupper av statstjänares änkor borde beredas någon höjning i deras pensioner; och hemställde utskottet fördenskull, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och i vad mån en lämplig pensionsförhöjning kunde beredas sådana statstjänares änkor, vilka uppbure låga pensioner och styrkte sig vara i behövande omständigheter; samt att, sedan riksdagens kamrar beträffande denna fråga fattat skiljaktiga beslut, i det att första kammaren bifallit bankoutskottets hemställan, men andra kammaren godkänt en vid utskottets utlåtande fogad reservation, däri yrkats på omedelbart beviljande av det i motionen föreslagna anslaget, riksdagen i gemensam votering beviljat anslaget.

Med erinran, att någon skrivelse från riksdagen i fråga om sådan utredning, som bankoutskottet föreslagit, alltså icke kommit till stånd, men att frågan om pensionsförhöjning åt behövande änkor efter statstjänare emellertid borde till utredning företagas enligt förenämnda nådiga beslut, anhöll statskontoret i omförmälda skrivelser, att styrelserna för ovannämnda kassor måtte inkomma med utredning och förslag i ärendet, envar styrelse i vad anginge pensioner från den under dess förvaltning ställda kassan, därvid uppgift borde lämnas å belopp och antal av nu utgående pensioner med angivande om pensionen tillkomme änka, änka med barn eller endast barn samt sådana upplysningar i övrigt meddelas, som erfordrades för beräkning av de ungefärliga kostnaderna för genomförande av de olika förslag, som kunde framställas.

Statskontorets
utlåtande.

Med förmälan att den sålunda begärda utredningen från samtliga ovan omförmälda kassor inkommit till statskontoret samt att statskontoret därjämte fått mottaga dylik utredning från styrelsen för vaktbetjäningens vid Uppsala universitet pensionsinrättning för änkor och barn, om vars tillvaro såsom fristående kassa statskontoret saknat kännedom, har statskontoret den 24 februari 1917 framlagt den verkställda utredningen, vilken finnes intagen å sid. 5—13 i Kungl. Maj:ts proposition.

För egen del har statskontoret, efter en kritik av åtskilliga från de särskilda kassornas styrelser framlagda förslag, uttalat sig på följande sätt:

»Såsom förut framhållits hade kassastyrelserna i allmänhet vitsordat behovet av pensionsförbättring åt statstjänares änkor och barn; och även enligt statskontorets mening vore det uppenbart, att under nu rådande svåra dyrtid en stor del pensionärer bland statstjänares efterlämnade an-

höriga vore i stort behov av hjälp. Då de för pensionering av stats-tjänares änkor och barn bildade kassorna reglementsenligt icke kunde i ett sådant läge bispringa sina pensionärer och väl i allmänhet icke ägde medel därtill, syntes enda utvägen till beredande av sådant understöd vara att staten trädde hjälpande emellan. Visserligen måste det fasthållas såsom en riktig och väsentlig princip, att statstjänares änke- och pupillpensionering vore att anse såsom en angelägenhet, den där borde av statstjänarne själva väsentligen med egna avgifter bekostas. Här vore dock i själva verket icke fråga om något frånträdande av en sådan principiell ståndpunkt: det vore icke avsett att med statsmedel åstadkomma en pensionsreglering för dessa pensionärer. Det borde emellertid icke heller åsyftas att med statsmedel söka ens tillfälligt återställa pensionerna till den köpkraft de ägde innan nu rådande dyrtid inträdde. Enligt statskontorets mening funnes icke för staten anledning att med sin hjälp sträcka sig längre än till de fall, där verkligt nödläge kunde anses föreligga.

Såsom av flera kassastyrelser framhållits vore det emellertid en synnerligen vanskelig uppgift att söka utfinna några allmängiltiga hållpunkter såsom förutsättningar för att nödläge må kunna anses föreligga; och dock vore det väl alldeles nödvändigt ur synpunkten av enkelhet, reda och likformighet, att vissa bestämda gränser fastställdes för åtnjutande av den ifrågasatta krigstidshjälpen. I sådant avseende kunde man icke lämpligen inskränka sig till att uppställa fordran därpå, att behövande omständigheter skulle i varje fall styrkas, enär i intyg därom torde kunna av skilda intygsgivare inläggas ganska olika betydelse. Det gällde därför enligt statskontorets mening att därutöver uppdraga vissa gränser, inom vilka nödläge måste anses råda, därest icke vederbörande utöver pensionsförmånen disponerade ett väsentligt tillskott till bestridande av levnadskostnaderna. Att sådana gränser bleve i viss mån godtyckliga, vore nog oundvikligt. Var gränsen skulle dragas bleve också i sista hand en kostnadsfråga och alltså beroende på vad ur budgetsynpunkt befundes kunna anvisas att för ändamålet utgå av statsmedel.

Begränsningen kunde äga rum genom att från delaktighet i understöd utesluta någon viss kategori av pensionärer, såsom skedde enligt 1916 års riksdags förenämnda beslut, enligt vilket endast änkor, men icke barn efter folkskollärare fingo rätt till understöd. Begränsning kunde därjämte vinnas genom bestämmande av visst maximibelopp för själva understödet och av visst belopp, utöver vilket understödet jämte pensionen icke finge stiga.

Vad då först beträffade frågan, för vilka kategorier av pensionärer

understöd kunde anses böra utgå, hade statskontoret förut framhållit, att goda skäl anförts för att icke blott änkor utan även övriga ifrågasvarande pensionärer borde bliva delaktiga av understöd, i den mån nödläge kunde anses hava för dem inträtt. Utom ett tillägg till låga änkepensioner syntes därför tillika böra beredas någon förbättring av låga barnpensioner, vare sig dessa utginge såsom pupilltillägg till moders änkepension eller uteslutande tillkomme barn, »minderåriga eller äldre sjuka-fattiga eller äldre ogifta döttrar». Då starka billighetsskäl måste anses föreligga att icke i detta avseende göra någon uteslutning från möjlighet till understöd, hade statskontoret, som icke förbisett att ämbetsverket härvid i viss mån ginge utom sitt erhållna uppdrag, ansett sig icke kunna underlåta att jämväl utreda i vad mån en lämplig pensionsförhöjning skulle kunna beredas icke blott de pensionerade änkor utan även övriga pensionärer. Genom en sådan vidgning av kretsen av eventuella understödstagare bleve frågans lösning i icke ringa grad komplicerad, men icke heller denna omständighet syntes få avskräcka, därest det erkändes, att billighetshänsyn krävde frågans lösning i denna omfattning.

Vad därefter beträffade frågan, huruvida några pensionärer borde vara uteslutna redan med hänsyn till storleken av innehavande pension, hade enligt statskontorets mening mycket goda skäl anförts för den uppfattning, att man icke borde i fråga om änkepensionerna inskränka sig till att med understöd förbättra endast pensioner, lägre än 300 kronor. Man kunde nämligen icke undgå att erkänna, att jämväl änkepensionärer med något högre pensioner träffades mycket hårt av dyrtiden, i vissa fall måhända mera kännbart än deras vid kroppsarbete mera vana medpensionärer av en lägre pensionsklass. Var gränsen borde dragas, därom vore meningarna synnerligen delade, såsom framginge av de avgivna förslagen.

Emellertid hade statskontoret inhämtat, att löneregleringskommittén nyligen till Eders Kungl. Maj:t inkommit med infordrad utredning i fråga om tillfälligt understöd åt pensionerade statstjänare och därvid föreslagit, att pensionär, vars taxerade inkomst icke överstege 1,200 kronor, skulle erhålla pensionstillägg å 100 kronor.

Då högre understöd till statstjänares änka än till f. d. statstjänare själv icke torde kunna ifrågakomma i annat fall än att det skulle gälla att uppbringa pensionerna till ett fastställt existensminimum, syntes det statskontoret, som om nämnda belopp borde bestämmas såsom understöd åt pensionerad änka. Pensionerad statstjänare skulle enligt berörda förslag få understöd, såvitt hans inkomst icke överstege ett belopp av

1,200 kronor. Detta belopp skulle i regel lämna underhåll åt den pensionerade och hans familj. När det gällde ensam änka, som alltså antoges endast hava sig själv att försörja, syntes gränsen lämpligen kunna ställas vid 600 kronor. För änka med barn och för ensamt barn skulle understödet avpassas och utgå efter vanliga förhållandet mellan änkepensionen och annan pension från änke- och pupillkassa. I händelse att behövande omständigheter visades föreligga, skulle alltså pensionsberättigad änka erhålla ett understöd av 100 kronor, dock att understöd och henne tillkommande pensionsförmåner icke finge tillhopa överstiga 600 kronor; där jämte pensionsberättigad änka funnes pensionsberättigade barn, skulle till varje sådant barn utgå ett understöd av 50 kronor; dock att understöd till änka och barn jämte dem tillkommande pensionsförmåner icke finge tillhopa överstiga 900 kronor; till pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder skulle utgå understöd med 50 kronor, dock att understöd och pensionsförmåner icke finge tillhopa överstiga för ett barn 300 kronor, för två syskon 600 kronor och för tre eller flera syskon 900 kronor; till annan pensionär slutligen skulle utgå ett understöd av 50 kronor, dock att understöd och pensionsförmåner tillhopa icke finge överstiga 300 kronor.

Efter sådana grunder anordnade, beräknades understöden draga en kostnad av omkring 700,000 kronor, om alla eljest till understöd berättigade kunde styrka, att de befunne sig i behövande omständigheter. Med hänsyn till verkan av denna förutsättning torde nämnda belopp liksom för övrigt mer eller mindre alla i denna utredning beräknade kostnadsbelopp kunna något minskas.

Med detta sätt att ordna understödet vunnes det önskvärda resultatet, att till de lägre pensionerna erhöles ett procentiskt högre tillägg än till de högre. Av denna anledning syntes detta sätt vara att föredraga framför ett i förhållande till pensionen procentiskt lika bestämt understöd.

De föreslagna understödsbeloppen vore visserligen icke i och för sig synnerligen betydliga, men i betraktande av de låga pensionsbelopp, vartill de skulle utgöra tillägg, måste de dock anses innebära en god hjälp.

Det kunde dock med ett visst fog anmärkas, att, då staten tillgodosett folkskollärares änkor med understöd i den utsträckning att ingen av dem skulle i pension och understöd tillsammans få mindre än 300 kronor, billigheten bjöde, att statens omsorg icke visade sig mindre omfattande, när det gällde änkor efter statens egna tjänare. Visserligen hade häremot, såsom förut blivit framhållet, gjorts den erinran, att, när

det gällde så låga pensionsbelopp, som i många fall utginge till stats-tjänarens änkor, understödet icke skulle stå i rimligt förhållande till själva pensionen. En sådan erinran hade visserligen något berättigande; men även i fråga om folkskolläraryänkorna föreläge fall, där samma erinran kunnat göras; men sådant hade icke ansetts böra hindra att alla pensionerna höjdes till det såsom existensminimum antagna beloppet av 300 kronor. Det skulle därför kunna ifrågasättas, att nyss framlagda grunder för tilldelande av understöd ändrades därhän, att understöd till änka skulle utgå med 100 kronor, dock med iakttagande att understöd och pensionsförmåner tillhoppa skulle utgöra lägst 300 kronor och högst 600 kronor.

Med hänsyn därtill, att en del av de lägsta pensionernas innehavare måste antagas vara i den ställning, att de nödgats för sitt uppehälle anlita den allmänna fattigvården, syntes det böra tagas i övervägande, huruvida från understöd borde uteslutas den, som av kommun åtnjöte full fattigförsörjning, för så vitt icke en sådan pensionär redan av denna anledning icke kunde erhålla intyg om behövande omständigheter.

Kostnaderna för ett så anordnat understöd kunde beräknas uppgå till omkring 900,000 kronor.

Därest ett så stort belopp befunnes ur budgetssynpunkt kunna anslås för nu ifrågavarande ändamål, syntes det statskontoret, som om detta förslag borde vinna beaktande.

Vilka grunder som än kunde komma att fastställas för beviljande av nu ifrågavarande pensionstillägg, syntes kostnaderna icke kunna till siffran exakt fixeras. Det syntes därför vara nödvändigt att för ändamålet äskades ett förslagsanslag, att uppföras å extra stat under tionde huvudtiteln i riksstaten för år 1918. Då vidare dessa pensionstillägg med hänsyn därtill, att dyrtiden redan länge gjort sig gällande, borde liksom motsvarande understöd åt folkskolläraryänkor få åtnjutas redan under år 1917, borde medgivande utverkas för Eders Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel förskottsvis bestrida kostnaderna under år 1917.

Vidare erinrade statskontoret därom, att i statsverkspropositionen till 1917 års riksdag äskats anslag för beredande av pensionstillägg åt folkskolläraryänkor för år 1918; och i anledning därav syntes även åt statstjänarens efterlevande böra beredas sådant tillägg för samma år, och anslag därtill äskas att jämväl uppföras i riksstaten för år 1918.

Erforderliga närmare bestämmelser angående prövningen av inkommande ansökningar om pensionstillägg samt om dessas utbetalning och redovisning m. m. syntes böra meddelas av Eders Kungl. Maj:t, sedan

frågan blivit av riksdagen avgjord. Redan nu ville emellertid statskontoret framhålla såsom lämpligt, att ansökning om understöd, innehållande uppgift å sökandens inkomster år 1916 och beräknade inkomster under år 1917 samt åtföljd av behörig myndighets intyg om sökandens ekonomiska ställning, borde ingivas till styrelsen för den kassa, från vilken pension åtnjötes, eller, om pension uppbares från mer än en kassa, till styrelsen för den kassa, från vilken den större pensionen utginge; att kassans styrelse ägde pröva ansökningen och därom träffa avgörande; att styrelsen ägde att med överlämnande av inkomna ansökningar och däröver upprättad förteckning, innehållande uppgift å understödstagarnas innehavande pensionsförmåner och de beviljade understöden, hos statskontoret rekvirera och utbetomma erforderligt belopp; samt att beviljat belopp från vederbörande kassa utbetalades på en gång, exempelvis i sammanhang med utbetalning av pensionen för årets tredje kvartal.»

Departementschefens i ärendet till statsrådsprotokollet avgivna yt- *Departements-*
chefen.
rande är av följande lydelse:

»I en denna dag avlåten proposition (nr 264) har Eders Kungl. Maj:t föreslagit den nu församlade riksdagen att medgiva, att krigstidshjälp under år 1917 må utgå till f. d. befattningshavare i statens tjänst — avskedade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare därunder icke inbegripna — med ett belopp av 100 kronor, dock under iakttagande, att dylik krigstidshjälp samt pensions- och understödsförmåner icke må tillhoppa överstiga 1,300 kronor för år räknat, och dels att från åtnjutande av sådan hjälp undantages ej mindre f. d. befattningshavare, som under år 1917 har att erlægga inkomst- och förmögenhetsskatt för högre belopp än 1,200 kronor, hustrus taxering däri inberäknad, än även gift kvinnlig f. d. befattningshavare, vars man lever.

Nyssberörda proposition har motiverats medelst påpekande av det allmänt kända förhållandet, att levnadskostnaderna i vårt land i följd av världskriget ökats i sådan grad, att de efter normala omständigheter avpassade pensionerna för avskedade befattningshavare med låga pensioner numera i allmänhet icke äro tillräckliga för de nödvändigaste levnadskostnadernas bestridande och att många f. d. statstjänare, som sakna förmågan att genom arbete bidra till sitt uppehälle, därför råkat i ett nödläge, ur vilket de endast genom det allmännas mellankomst kunna frigöra sig.

Den från maj 1914 till och med februari 1917 vid oförändrad

levnadsstandard uppkomna stegringen i levnadskostnaderna har av socialstyrelsen beräknats till 45.1 procent för ett normalhushåll om man, hustru och två barn med en utgiftsstat på omkring 2,000 kronor. Det är uppenbart, att denna fördyring synnerligen hårt trycker jämväl en mängd statstjänares efterlämnade änkor och barn.

Visserligen är det sant, att staten redan gjort åtskilligt för att lindra dyrtidens tunga för de minst bärkraftiga samhällsmedlemmarna, exempelvis genom tillhandahållande av livsmedel till nedsatt pris och skattelindringar m. m. Dessa åtgärder hava emellertid icke kunnat hindra, att det stora flertalet av statstjänares änkor och minderåriga barn oförvållat befinna sig i en mycket svår belägenhet i följd av den inträffade dyrtiden. Även om statsverket härvidlag lika litet som i fråga om de pensionerade statstjänarna har någon skyldighet att i anledning av penningens minskade köpkraft höja de i laga ordning bestämde pensionerna, föreligga dock synnerligen starka billighetsskäl för staten att genom en tillfällig bisträckning lindra bekymren för ifrågasvarande pensionärer.

Statens budget är visserligen för närvarande hårt ansträngd, men finansiella skäl synas mig icke få stå hindrande i vägen för beviljande av ett dylikt av omständigheterna starkt påkallat understöd åt de svagast situerade bland avlidna statstjänares efterlevande.

Jag delar fullkomligt den av statskontoret uttalade uppfattningen, att ett dylikt understöd bör utgå ej blott till pensionerade änkor utan även till pensionsberättigade barn efter statstjänare.

I fråga om beloppet av dylikt understöd har statskontoret — under åberopande av ett utav löneredgeringskommittén nyligen avgivet, till grund för ovanberörda proposition nr 264 liggande förslag, att vissa pensionerade befattningshavare i statens tjänst skulle erhålla pensionstillägg med 100 kronor — förklarat sig anse, att, då högre understöd till statstjänares änka än till statstjänare själv icke borde ifrågakomma i annat fall, än att det skulle gälla att uppbringa pensionerna till ett fastställt existensminimum, nämnda belopp borde bestämmas såsom understöd åt pensionerad änka. Då pensionerad statstjänare enligt löneredgeringskommitténs förslag skulle få understöd, såvida hans inkomst icke överstege 1,200 kronor, samt detta belopp i regel skulle lämna understöd åt den pensionerade och hans familj, syntes gränsen, när det gällde ensam änka, som alltså antoges endast hava sig själv att försörja, lämpligen kunna sättas vid 600 kronor. För änka med barn och för ensamt barn skulle enligt statskontorets förslag understödet avpassas och utgå efter vanliga förhållandet mellan änkepensionen och annan pension från

änke- och pupillkassan. I händelse att behövande omständigheter visades föreligga, skulle alltså pensionsberättigad änka erhålla ett understöd av 100 kronor, dock att understöd och henne tillkommande pensionsförmåner icke finge tillhopa överstiga 600 kronor; där jämte pensionsberättigad änka funnes pensionsberättigade barn, skulle till varje sådant barn utgå ett understöd av 50 kronor, dock att understöd till änka och barn jämte dem tillkommande pensionsförmåner icke finge tillhopa överstiga 900 kronor; till pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder skulle utgå understöd med 50 kronor, dock att understöd och pensionsförmåner icke finge tillhopa överstiga för ett barn 300 kronor, för två syskon 600 kronor och för tre eller flera syskon 900 kronor; till annan pensionär slutligen skulle utgå ett understöd av 50 kronor, dock att understöd och pensionsförmåner tillhopa icke finge överstiga 300 kronor.

Vad statskontoret sålunda föreslagit finner jag välbetänkt.

Vid bifall härtill skulle, såsom statskontoret påpekat, vinnas det önskvärda resultatet, att till de lägre pensionerna erhöles ett procentisk högre tillägg än till de högre, av vilken anledning detta sätt synes vara att föredraga framför ett i förhållande till pensionen procentiskt lika bestämt understöd.

Statskontoret har dock ansett det kunna med ett visst fog anmärkas, att då staten tillgodosett folkskollärares änkor med understöd i den utsträckning, att ingen av dem skulle i pension och understöd tillsammans få mindre än 300 kronor, billigheten bjöde, att statens omsorg icke visade sig mindre omfattande, när det gällde änkor efter statens egna tjänare. Visserligen hade häremot erinrats, att, när det gällde så låga pensionsbelopp, som i många fall utginge till statstjänares änkor, understödet icke skulle stå i rimligt förhållande till själva pensionen. En sådan erinran hade visserligen något berättigande; men även i fråga om folkskolläraryänkorna föreläge fall, där samma erinran kunnat göras, men sådant hade icke ansetts böra hindra, att pensionen höjdes till det såsom existensminimum antagna beloppet av 300 kronor. Det syntes därför statskontoret kunna ifrågasättas, att nyss framlagda grunder för understödets utdelande ändrades därhän, att understöd till änka finge utgå med 100 kronor, dock med iakttagande att understöd och pensionsförmåner tillhopa finge utgöra lägst 300 kronor och högst 600 kronor.

Därest erforderligt belopp, omkring 900,000 kronor, befunnes kunna för ändamålet anslås, syntes det statskontoret som om detta förslag borde vinna beaktande.

Antalet av de till ensam änka efter statstjänare utgående pensioner, som understiga 300 kronor, utgör för närvarande omkring 2,737. Bland dessa finnes en pension på 7 kronor 68 öre, 116 pensioner på belopp

mellan 30 och 50 kronor, 387 pensioner på belopp mellan 51 och 100 kronor och 969 pensioner på belopp mellan 101 och 150 kronor.

Det synes mig dock icke lämpligt att beträffande dylika små pensioner genomföra en allmän förhöjning till 300 kronor, vilket i talrika fall skulle innebära en mångdubbling av de nu utgående pensionerna.

De folkskolläraryänkor, som beröras av riksdagens förutnämnda beslut, åtnjuta i pension lägst 100 kronor, men i flertalet fall 150, 200 à 250 kronor, och med hänsyn härtill förefaller den för dem generellt medgivna höjningen till 300 kronor mera rimlig.

Då ifrågavarande tillfälliga understöd är påkallat av nu rådande undantagsförhållanden, synes det lämpligen, i likhet med motsvarande understöd åt vissa f. d. befattningshavare i statens tjänst, böra benämnas krigstidshjälp.

I fråga om sättet för ådagaläggande av behövande omständigheter har Eders Kungl. Maj:t i ovanberörda proposition nr 264 om krigstidshjälp åt f. d. statstjänare i likhet med löneredgeringskommittén föreslagit, att behovet skall styrkas icke medelst ett på subjektiv uppfattning grundat så kallat fattigdomsbevis, utan genom det medelst debetsedel eller på annat sätt ådagalagda förhållandet, att vederbörande under år 1917 icke har att erlægga inkomst- och förmögenhetsskatt för högre belopp än 1,200 kronor.

Beträffande nu förevarande ärende har statskontoret framhållit såsom lämpligt, att ansökning om understöd, innehållande uppgift å sökandens inkomster år 1916 och beräknade inkomster under år 1917 samt åtföljd av behörig myndighets intyg om sökandens ekonomiska ställning, ingåves till styrelsen för den kassa, från vilken pension åtnjutes, eller, om pension uppbäres från mer än en kassa, till styrelsen för den kassa, från vilken den större pensionen utgår, och att kassans styrelse finge pröva ansökningen och därom träffa avgörande; varefter beviljat understöd borde på en gång utbetalas, exempelvis i sammanhang med utbetalningen av pensionen för årets tredje kvartal.

Nu ifrågavarande pensioner utgå i ett mycket stort antal fall till änka med minderåriga barn, därvid särskilda belopp visserligen beräknas för barnen men ingå i den till änkan utbetalda pensionen. Vid sådant förhållande synes det knappast vara lämpligt föreskriva, att behovet skall, på sätt föreslagits beträffande f. d. befattningshavare i statens tjänst, mätas efter taxeringen till utgörande av inkomst- och förmögenhetsskatt. Det av statskontoret förordade förfaringsättet synes böra följas, dock förenklat i så måtto, att i ansökningen uppgivas allenast de faktiska inkomsterna under år 1916 samt att vederbörande kassas

styrelse må äga att, på rekvisition, från statskontoret förskottsvis uppbära för ändamålet erforderliga medel, mot skyldighet att därför till statskontoret eller direkt till kammarrätten lämna redovisning.

Det lär emellertid böra få ankomma på Eders Kungl. Maj:t att utfärda de närmare bestämmelser, som för krigstidshjälpens utbetalande kunna erfordras. Därvid torde även böra närmare preciseras vad som skall förstås med behövande änka eller barn. Givet är, att gränsen icke får sättas högre än för understödsberättigade f. d. befattningshavare eller vid skyldighet att erlägga inkomst- och förmögenhetsskatt för ett beräknat belopp av 1,200 kronor.

Med »minderårigt» barn bör i förevarande ärende uppenbarligen förstås sådant barn, vilket icke uppnått den ålder, då enligt de särskilda kassornas reglementen dess rätt till pension i allmänhet upphör.

En redogörelse för de av staten i en eller annan form understödda anstalter, som äro avsedda för pensionering av änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst, finnes intagen å sid. 181—216 samt sid. 148—150 i ett den 15 januari 1916 av särskilda sakkunniga afgivet betänkande om det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering. Dessa anstalter äro enligt de sakkunnigas uppgift följande:

Civilstatens änke- och pupillkassa, arméus nya änke- och pupillkassa, flottans pensionskassas gratialfond, lotsverkets enskilda pensionskassa, telegrafverkets änke- och pupillkassa, statens järnvägars änke- och pupillkassa, tullstatens enskilda pensionsinrättning, universitetets i Uppsala pensionsinrättning för tjänstemäns änkor och barn, pensionsinrättningen för änkor och barn efter tjänstemän vid Lunds universitet, lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa, ävensom tjänstemännens vid Strömsholms stuteri samt deras änkors och barns pensionsfond.

Ordinarie befattningshavare i statens tjänst äro med få undantag *förpliktade* att vara delägare i någon av dessa kassor.

Vid Uppsala universitet äro ordinarie vaktmästare och vederlikar enligt ett av kanslern för rikets universitet fastställt reglemente för vaktbetjäningens vid universitetet pensionsinrättning för änkor och barn skyldiga att vara delägare i samma pensionsinrättning. Enligt reglementet för civilstatens änke- och pupillkassa äro berörda befattningshavare icke undantagna från skyldigheten att vara delägare i samma änke- och pupillkassa, men för närvarande erlägga de inga avgifter till densamma och betraktas följaktligen icke såsom delägare.

Vidare må erinras om »Lunds universitets änke- och pupillkassa», i vilken enligt av Kungl. Maj:t den 7 november 1895 fastställt reglemente alla ordinarie professorer, bibliotekarie, räntmästare

och sekreterare, vilka äro med lön vid universitetet anställda, äro skyldiga att ingå såsom delägare. De äro därjämte ovillkorligen förpliktade vara delägare i den statsunderstödda pensionsinrättningen för änkor och barn efter ämbets- och tjänstemän vid universitetet.

Det synes mig vara uppenbart ej mindre att pensionsberättigade änkor och barn efter ordinarie vaktmästare och vederlikar vid Uppsala universitet böra beträffande rätt till nu ifrågavarande krigstidshjälp vara likställda med änkor och barn efter andra statstjänare än även att pension från Lunds universitets änke- och pupillkassa bör i nu förevarande avseende jämföras med pension från ovan uppräknade statsunderstödda pensionsanstalter.

I överensstämmelse med vad som föreslagits i Eders Kungl. Maj:ts till innevarande års riksdag avlätna proposition (nr 129) om krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst torde böra stadgas, att, om till krigstidshjälp av nu ifrågavarande slag berättigad änka eller barn under år 1917 avlidit, stärbuset inträder i den avlidnas rätt till dylik hjälp.

Statskontoret har ansett, att tillägg av nu ifrågavarande slag borde statstjänarens efterlevande beredas jämväl för år 1918.

Det synes mig emellertid vara för tidigt att redan nu söka bedöma, huruvida förhållandena under år 1918 kunna nödvändiggöra utdelande av krigstidshjälp även då, och finner jag mig fördenskull för närvarande icke böra föreslå någon åtgärd i anledning av statskontorets sistberörda hemställan.

Rätten till ifrågavarande krigstidshjälp synes böra, på sätt föreslagits i fråga om krigstidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst, hänföras till förhållandena vid 1917 års ingång. Härigenom förebygges att krigstidshjälp för år 1917 i sådana fall, då en befattningshavare under året avlidit, utbetalas först till befattningshavaren och sedan till hans pensionsberättigade efterlevande.

I övrigt har jag icke funnit något att erinra mot vad statskontoret i nu förevarande ärende anfört.

För ändamålet torde böra på extra stat för år 1918 äskas ett förslagsanslag av 700,000 kronor.

I statsverkspropositionen till innevarande års riksdag beräknades under provisorisk huvudtitel 16,000,000 kronor till krigstidshjälp m. m. åt befattningshavare och pensionstagare. Av nämnda belopp avsågos 1,000,000 kronor till krigstidshjälp åt pensionstagare, nämligen 500,000

kronor åt f. d. befattningshavare i statens tjänst och 500,000 kronor åt pensionerade änkor efter statstjänare. Då det av mig förordade förslaget till krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst skulle betinga en kostnad av 700,000 kronor, måste särskild täckning sökas för ett belopp av 200,000 kronor. Plats å budgeten för sistnämnda belopp lärer emellertid kunna beredas genom de förslag till nya eller ökade skatter och avgifter, för vilka min företrädare i ämbetet lämnat redogörelse i det vid propositionen nr 95 A till innevarande års riksdag fogade statsrådsprotokollet.»

Utskottet, som anser de av Kungl. Maj:t föreslagna understödsbeloppen lämpligt avvägda och som ej heller i övrigt har något att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag, hemställer att riksdagen, med avslag å herr Widlunds i ärendet väckta motion, må

Utskottet.

a) för beredande under år 1917 av krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst å extra stat för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa såsom förslagsanslag ett belopp av 700,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel under år 1917 låta utbetala vad som för ändamålet erfordras; samt

b) godkänna följande allmänna grunder för krigstidshjälpens utgående:

§ 1.

Krigstidshjälp tillkommer, med nedan angivna undantag och begränsningar, sådana behövande änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst, som vid ingången av år 1917 ägt åtnjuta pension eller därmed jämförligt understöd av statsmedel eller från någon av staten understödd anstalt för pensionering av dylika befattningshavares änkor och barn, från Lunds universitets änke- och pupillkassa eller från vaktbetjäningens vid Uppsala universitet pensionsinrättning för änkor och barn.

§ 2.

Krigstidshjälp utgår till pensionsberättigad änka med 100 kronor, dock att hjälpen och pensionsförmånerna icke må tillhoppa överstiga 600 kronor för år räknat;

till pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn med 100 kronor till änkan och med 50 kronor för vart pensionsberättigat barn, dock att hjälpen jämte pensionsförmånerna icke må tillhoppa för änka och barn överstiga 900 kronor för år räknat;

till pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder med 50 kronor, dock att hjälpen och pensionsförmånerna icke må tillhoppa överstiga för ett barn 300 kronor, för två syskon 600 kronor och för tre eller flere syskon 900 kronor, allt för år räknat; samt

till annan pensionär med 50 kronor, dock att hjälpen och pensionsförmånerna tillhoppa icke må överstiga 300 kronor för år räknat.

§ 3.

Om till krigstidshjälp av nu ifrågavarande slag berättigad änka eller barn under år 1917 avlidit, inträder stärbhuset i den avlidnas rätt till dylik hjälp.

§ 4.

Den, som åtnjuter full försörjning av den allmänna fattigvården, må icke komma i åtnjutande av ifrågavarande krigstidshjälp.

§ 5.

Krigstidshjälpen utbetalas på en gång i den ordning, som av Kungl. Maj:t bestämmes.

Stockholm den 14 maj 1917.

På utskottets vägnar:

THEODOR ODELBERG.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

av första kammaren herrar *Odelberg, Nyström, Svensson* i Skyllberg, *Hellström, Wrangel, Wavrinsky* och *Fagerlin*, samt

av andra kammaren herrar *Tamm, Nilsson* i Kabbarp, *Henrikson, Bärq* i Katrineholm, *Olofsson* i Åvik, *Svensson* i Kompersmåla och *Andersson* i Gävle.